

Nieuws & Actualiteiten op televisie: *Pluriformiteit rond de middenstip*

Inleiding 1

Pluriformiteit 1

Methode en overzicht 2

Thema's in het nieuws 3

Buitenland in het nieuws 4

Politieke debatten in de berichtgeving 5

Agendajournalistiek of een eigen geluid? 8

Bronnen in het nieuws 9

Politieke bronnen uitgesplitst naar partij 11

Vorm van het nieuws 12

Samenvatting en discussie 14

M e e r w e t e n ?

Onderzoekers Nieuwsmonitor

Otto Scholten

Joep Schaper

Nadia Ismaili

Kasper Welbers

Nel Ruigrok

→ 06 27 588 586

→ nel@nelruigrok.nl

→ Inleiding

Staatsomroep, linkse kerk, drie keer de Volkskrant, vijf keer De Telegraaf, verzuiling, ontzuiling, herzuiling: de actualiteitenprogramma's van de publieke omroep zijn de afgelopen jaren nogal eens getypeerd. Vooral 'drie keer de Volkskrant' is in de loop der jaren een geveugelde uitdrukking geworden.¹ Een pluriform aanbod met ruimte voor achtergronden, opinie en onderzoeksjournalistiek waarin uiteenlopende perspectieven en opvattingen aan bod komen, is het ideaal. "De pluriformiteit zetten we nu expliciet op de agenda. Komen de opvattingen van het hockeyveld, of ook van driehoog-achter in Rotterdam?", aldus Harm Bruins Slot, voorzitter van de Raad van Bestuur van de Publieke Omroep bij de aankondiging van een groot opgezet onderzoek naar de pluriformiteit van de publieke omroep (*de Volkskrant*, 20 november 2007).

In het midden latend of hij de eerste was, staat wel vast dat de huidige NPO-baas Henk Hagoort als EO-directeur de uitspraak 'drie keer de Volkskrant' ook gebezigd heeft. Hij pleitte voor meer geprofileerde nieuwsprogramma's. Achteraf niet zo'n gelukkige uitspraak, hij zou het nu niet meer zo zeggen, liet hij jaren later in een interview weten (*de Volkskrant*, 21 februari 2009). Hoe dat ook zij, vanaf september 2011 kent de publieke omroep niet langer drie actualiteitenrubrieken. Het toetreden van de aspirant-omroepen PowNed en Wakker Nederland was aanleiding tot een ingrijpende wijziging in het aanbod, bedoeld om het pluriformiteitsideaal dichterbij te brengen. De publieke omroep kent nu zeven actualiteitenrubrieken:

- *Ochtendspits* van nieuwkomer WNL vervangt *Goedemorgen Nederland* (KRO);
- *Uitgesproken*, beurtelings gemaakt door VARA, EO en WNL vervangt *Netwerk* (NCRV en EO);
- *EénVandaag* is hetzelfde gebleven (TROS en AVRO)
- *Nieuwsuur* (NOS en NTR) vervangt NOVA (NOS, NPS en VARA)
- Aan het eind van de avond is er dan nog *PowNews*, gemaakt door nieuwkomer PowNed.

De eerste analyses van de nieuwe programma's zijn al verschenen. In september, zo bleek uit onderzoek van *de Volkskrant*, waren de gasten nog ongeveer gelijk verdeeld tussen links (49%) en rechts (51%). Een paar maanden later turft Hans Beerekamp, tv-recensent van *NRC Handelsblad*, in de eerste drie maanden toch vooral gasten van rechtse signatuur. Naast waardering is er ook kritiek op deze onderzoeken. "Turven van gasten is een goed begin, niet einde van onderzoek", luidt de kop boven het artikel waarin NRC Ombudsman Sjoerd de Jong terugblijkt op (de presentatie van) het onderzoek (*NRC Handelsblad*, 18 december 2010). Carel Kuyl (*Nieuwsuur*) zegt in een reactie "Je moet niet zomaar turven wie er op televisie verschijnen, maar je moet onderzoeken hoe de onderwerpen behandeld worden. Anders kun je net zo goed de glaasjes water gaan tellen". En ook de NPO laat weten zich niet in de gebruikte methode te kunnen vinden: "Om uitspraken te kunnen doen, moet je verder gaan dan turven van gasten en een langere periode onderzoeken dan drie maanden" (*NRC Handelsblad*, 9 december 2011).

Dit onderzoek beslaat de periode van 6 september tot en met 24 december 2010 – iets meer dan drie maanden. Behalve een overzicht van wie aan het woord komen in de programma's, kijken we naar de onderwerpen waarover zij spreken en naar de manier waarop presentatoren en gasten over die onderwerpen praten. De centrale vraag hierbij luidt: *In hoeverre is er sprake van pluriformiteit in de actualiteitenprogramma's op televisie?*

→ Pluriformiteit

Media worden geacht om een pluriform beeld van in de een maatschappij levende opvattingen te geven. Een vrije en pluralistische pers wordt immers geacht bij te dragen aan het functioneren van een democratie. Dit geldt ook voor actualiteitenprogramma's. De kijker mag van hen verwachten dat ze een verscheidenheid aan nieuwsperspectieven brengen. Deze perspectieven krijgen vorm door de gasten die aan het woord worden gelaten, de aandacht voor bepaalde thema's en/of de wijze waarop de thema's worden besproken.

---

¹ Voor zover valt na te gaan voor het eerst gebezigd door toenmalig TROS-voorzitter Karel van Doodewaerd. Refererend aan de eerder gedane uitspraak schrijft *Trouw* 20 augustus 2004: "Van Doodewaerd herhaalt het maar al te graag: 'De publieke omroep, dat is in wezen drie keer de Volkskrant'". Ook toenmalig EO-directeur Henk Hagoort wordt wel genoemd als eerste gebruiker. In de elektronische archieven is hij niet als zodanig terug te vinden.

We kunnen pluriformiteit opdelen in interne en externe pluriformiteit. Eerstgenoemde vorm van pluriformiteit slaat op diversiteit binnen een programma of dagblad. Externe pluriformiteit refereert aan de diversiteit binnen een mediumtype (radio, dagbladen, televisie) of binnen een systeem als geheel. In dit onderzoek gaat het om de diversiteit van het totale aanbod aan actualiteitenprogramma's op televisie. Een intern uiterst eenzijdig programma kan in deze gedachtegang in theorie een flinke bijdrage leveren aan de externe pluriformiteit van het totale aanbod. Een intern zeer pluriform programma kan eveneens in theorie geen enkele bijdrage leveren aan de externe pluriformiteit.

Per 1 september 2010 zijn de nieuwe omroepen PowNed en Wakker Nederland tot het bestel toegelaten. In theorie zouden de veranderingen van vorig jaar tot een lagere interne en een hogere externe pluriformiteit kunnen leiden. Of dat het geval is valt niet te achterhalen om de simpele reden dat een vergelijkbaar onderzoek niet eerder uitgevoerd is. Om dezelfde reden is de stelling dat het publieke omroepbestel te links is, niet te weerleggen en evenmin te onderbouwen. Dat laat onverlet dat Wakker Nederland en *PowNews* zich expliciet ten doel stellen verandering te willen brengen in het linkse karakter van de publieke omroep.² Ook de nieuwe *Uitgesproken* programma's hebben als doelstelling een specifiek (VARA, EO of Wakker Nederland) geluid te laten horen. Gezien de doelstelling mag verwacht worden dat *Ochtendspits*, *PowNews* en afleveringen van *Uitgesproken* qua interne pluriformiteit verhoudingsgewijs laag scoren maar wel een betekenisvolle bijdrage aan de externe pluriformiteit leveren. *EenVandaag* heeft nooit een zeer uitgesproken politiek profiel gehad, *Nieuwsuur* streeft juist naar het vermijden van alles wat lijkt op een politiek profiel. In het verlengde daarvan mag verwacht worden dat *EenVandaag* en *Nieuwsuur* qua interne pluriformiteit relatief hoog scoren.

→ Methode en overzicht

Vanaf de start van het televisieseizoen op 6 september tot en met 24 december 2010 zijn alle uitzendingen van *Ochtendspits*, *EénVandaag*, *Uitgesproken*, *Nieuwsuur* en *PowNews* onderzocht³. In totaal gaat het hierbij om 110 dagen waarin de omroepen actualiteitenprogramma's hebben uitgezonden. De introductietekst van alle 'substantiële' items is inhoudelijk gecodeerd volgens de NET-methode (zie http://nieuwsmonitor.net/p/4/Methoden_van_onderzoek). Items omschrijven we als substantieel wanneer ze een introductietekst bevatten, gevolgd door een reportage of interview. Korte nieuwsflitsen zijn hierbij niet meegenomen in de analyse. Naast het coderen van de introductietekst van alle substantiële items noteren we per item welke sprekers er in het hele onderwerp aan het woord komen. Van deze individuele bronnen hebben we de uitspraken niet gecodeerd.

In de onderstaande tabel een overzicht van de gegevens.

Tabel 1. Overzicht van de programma's en gecodeerde uitspraken

Actualiteiten-programma	Kijk-cijfers*	Uitzendingen	in %	Gem. aantal items	Uitspraken	in %
EénVandaag	946	95	22.3	3.5	1845	20.6
Nieuwsuur	699	80	18.8	4.5	2214	24.7
Ochtendspits	140	109	25.6	5.2	1781	19.9
PowNews	273	67	15.7	5	2023	22.6
Uitgesproken VARA	341	29	6.8	3.1	438	4.9
Uitgesproken EO	519	30	7.0	2.8	414	4.6
Uitgesproken WNL	536	16	3.8	2.9	234	2.6
Totaal		426	100.0		8949	100

*in 100 tallen. Deze cijfers zijn gebaseerd op de gegevens van de eerste maand uitzending van de programma's

² Beleidsplan PowNed p.10, WNL presentator Joost Eerdman in De Wereld Draait Door van 10 januari 2011.

³ Om technische reden ontbreekt *Uitgesproken* VARA van 26 november 2010.

In de periode 6 september tot en met 24 december hebben de verschillende redacties samen 426 uitzendingen verzorgd, samen goed voor 1817 ‘substantiële’ items. In *Ochtendspits* en *PowNews* vinden we gemiddeld de meeste items terug, respectievelijk 5.2 en 5. *Nieuwsuur* behandelt in de uitzending gemiddeld 4.5 verschillende onderwerpen, terwijl in *EenVandaag* gemiddeld 3.5 items aan bod komen. In de *Uitgesproken* programma’s vinden we gemiddeld minder onderwerpen: in *Uitgesproken VARA* iets meer dan 3 items, in de varianten van EO en WNL iets minder dan drie.

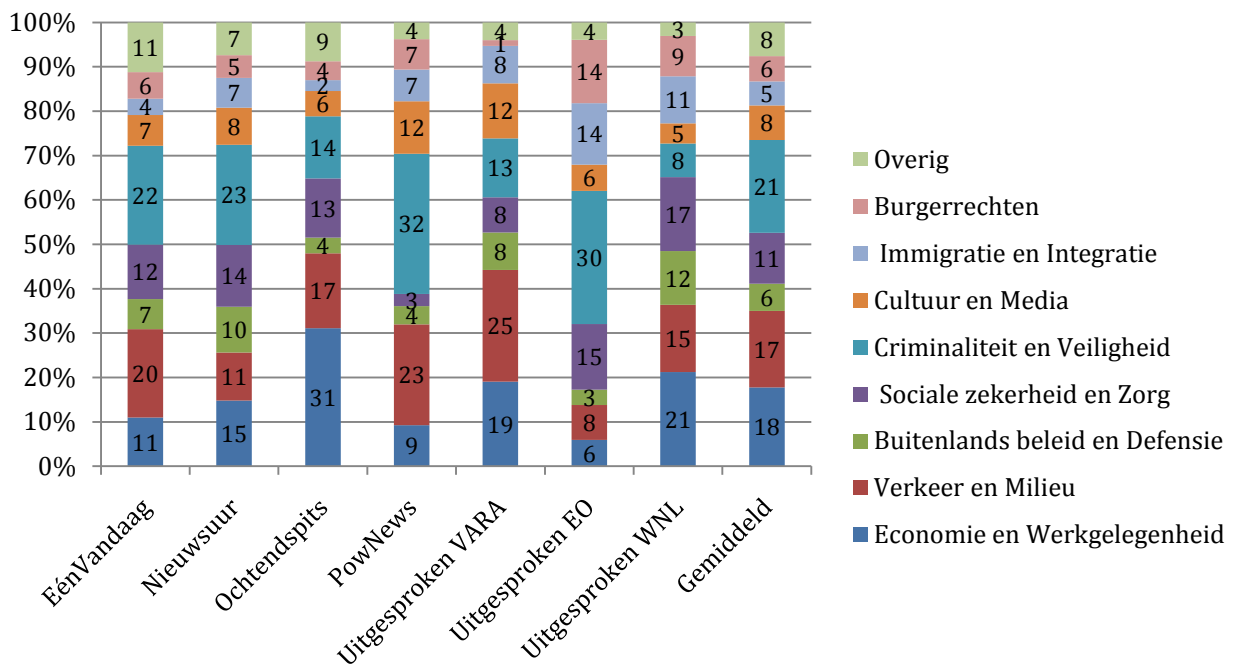
Van deze items zijn alle introductieteksten gecodeerd in inhoudelijke statements. Dit resulteert in bijna 9000 gecodeerde statements. Bijna een kwart van deze uitspraken is afkomstig uit *Nieuwsuur* (24.7%), gevolgd door *PowNews* (22.6%), *EenVandaag* (20.6%) en *Ochtendspits* (19.9%). *Uitgesproken VARA* en *Uitgesproken EO* zijn beide goed voor ongeveer 5% van het nieuws, terwijl *Uitgesproken WNL* 2.6% van de uitspraken voor haar rekening neemt. Dit is niet verwonderlijk, aangezien de VARA en de EO twee keer per week *Uitgesproken* maken en WNL een keer.

Wat de kijkersmarkt betreft zien we dat *EenVandaag* de meeste mensen weet te bereiken. Bijna een miljoen mensen kijken gemiddeld naar het programma. *Nieuwsuur* volgt met een bereik van bijna 700.000 mensen. De *Uitgesproken* programma’s laten een groot verschil zien. De uitzendingen van EO en WNL bereiken gemiddeld ruim een half miljoen mensen, terwijl de variant van de VARA blijft steken op een bereik van ruim 340.000 kijkers. *PowNews* bereikt met haar dagelijkse uitzendingen ruim een kwart miljoen kijkers en in de ochtend stemmen 140.000 Nederlanders af op *Ochtendspits*.

→Thema’s in het nieuws

Een belangrijk aspect van pluriformiteit is de keuze van thema’s en onderwerpen.⁴ Actualiteitenrubrieken stellen doorgaans (tamelijk) breed palet aan thema’s aan de orde. Hoe meer verschillende thema’s, des te groter de pluriformiteit. Voor ‘algemene’ nieuwsprogramma’s als *EenVandaag* en *Nieuwsuur* verwachten we een bredere oriëntatie qua onderwerpkeuze dan voor de uitzendingen van *Uitgesproken*, *Ochtendspits* en *PowNews*. Gelet op hun doelstelling en rekening houdend met de lagere uitzendfrequentie verwachten we in die programma’s een meer toegespitste themakeuze.

Figuur 1: Relatieve aandacht voor thema’s per actualiteitenrubriek

⁴ ‘Thema’ gebruiken we als paraplueterm, ‘onderwerp’ of item als specifiek aanduiding. ‘Criminaliteit en veiligheid’ is een thema, ‘Brute moord in Hilversum’ een onderwerp of item.

We onderscheiden in het nieuws negen thema's, waaronder de restcategorie 'overig'. Met de overblijvende acht thema's kunnen we het overgrote deel van de items indelen: de categorie 'overig' varieert van 3% tot 11%. In deze categorie brengen we de items die vallen onder een thema dat in de onderzochte periode weinig aan bod is gekomen. Dat geldt bijvoorbeeld voor onderwijs en huisvesting. In Figuur 1 geven we de verdeling in thema's weer.

'Criminaliteit en veiligheid' is in het aanbod als geheel het belangrijkste thema (21%), gevolgd door 'economie en werkgelegenheid' (18%) en 'verkeer en milieu' (17%). Voor vier van de zeven rubrieken (*PowNews*, *Uitgesproken EO*, *Nieuwsuur* en *EenVandaag*) is 'criminaliteit en veiligheid' eveneens het belangrijkste thema. 'Economie en werkgelegenheid' is voor *Ochtendspits* en *Uitgesproken WNL* het belangrijkste thema, 'verkeer en milieu' staat bij *Uitgesproken VARA* op nummer een. Op afstand volgen de thema's 'sociale zekerheid' en 'cultuur en media'. De minste aandacht wordt besteed aan het thema 'immigratie en integratie.'

In de figuur is goed te zien dat er accentverschillen te vinden zijn tussen de programma's. Om deze verschillen te duiden hebben we per programma de gelijkenis met het gemiddelde berekend¹. De cijfers kunnen uiteenlopen van 0 (minimale gelijkenis) tot 1 (maximale gelijkenis). Uit deze berekening komen de volgende cijfers naar voren.

Tabel 2. Mate van overeenkomst qua themakeuze in actualiteitenprogramma's op televisie

EénVandaag	Nieuwsuur	Ochtendspits	PowNews	Uitgesproken		
				VARA	EO	WNL
0.97	0.97	0.93	0.91	0.93	0.84	0.88

Alle programma's laten een hoge mate van overeenkomst zien. Met andere woorden, er zijn onderling geen grote verschillen waar te nemen. *EénVandaag* en *Nieuwsuur* laten de hoogste mate van gelijkenis zien. Dit is in overeenstemming met wat je mag verwachten van een actualiteitenprogramma dat zich richt op een breed publiek en/of een neutraal karakter heeft. De andere programma's leggen iets duidelijker accenten. Zo komt in *Ochtendspits* 'economie en werkgelegenheid' (31%) sterk naar voren. Dat is vooral te danken aan een vaste rubriek 'economie'. *PowNews* legt sterk de nadruk op 'criminaliteit en veiligheid' (32%) en op 'verkeer en milieu' (23%). *Uitgesproken VARA* is van de drie 'Uitgesproken' programma's het meest in overeenstemming met het gemiddelde aanbod van de actualiteitenprogramma's. Het programma besteedt relatief veel aandacht aan 'verkeer en milieu' (25%). *Uitgesproken EO* is meer gericht op 'criminaliteit en veiligheid' (30%). 'Sociale zekerheid en zorg' (15%) blijft hier weliswaar bij achter, maar komt opvallend vaker aan bod dan in de andere programma's. *Uitgesproken WNL* bespreekt in verhouding vaak onderwerpen vallend onder de thema's 'economie en werkgelegenheid' (21%) en 'sociale zekerheid en zorg' (17%).

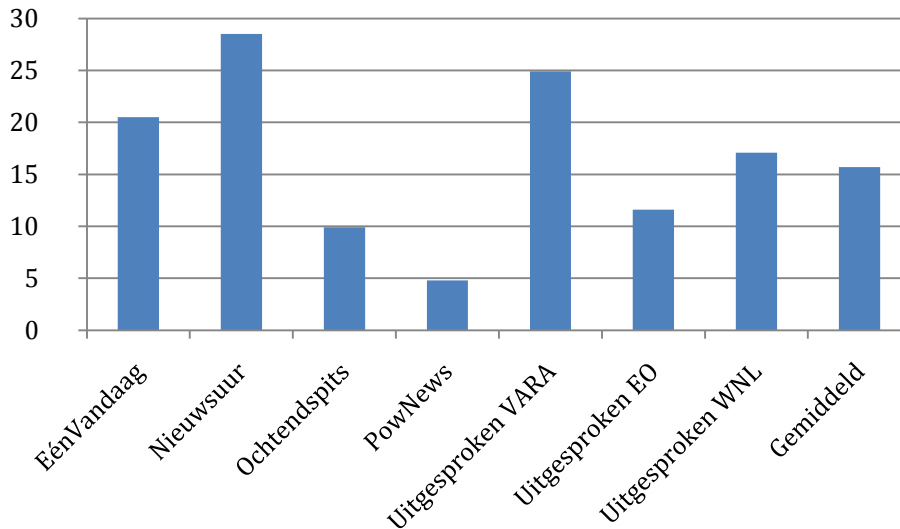
→ Buitenland in het nieuws

Een deel van het nieuws over de verschillende thema's in de vorige paragraaf, heeft niet alleen betrekking op Nederland, maar ook op het buitenland. In deze paragraaf gaan we hierop in.

Over de herdenking van 9/11 en de speech van Wilders op Ground Zero hebben alle actualiteitenprogramma's in meer of mindere mate bericht. Dergelijk nieuws is een voorbeeld van verwevenheid tussen Nederlands en buitenlands nieuws. De bijdrage van Nederland aan de missie in Afghanistan en de deelname van Nederland aan de Europese Unie zijn andere voorbeelden van deze verwevenheid met andere landen en internationale instellingen. Daarnaast is er uiteraard nog nieuws uit het buitenland zonder dat er sprake is van directe betrokkenheid van Nederland. Voorbeelden daarvan zijn onder meer berichtgeving over de tussentijdse verkiezingen in de VS, over kinderarbeid in Turkije en over de politieke situatie in België. In totaal vinden we in de berichtgeving 1402 uitspraken terug die betrekking hebben op buitenlands nieuws. Dit is 15.7% van het totaal aantal uitspraken. Figuur 2 geeft een overzicht van de aandacht die de verschillende actualiteitenprogramma's besteden aan dergelijk buitenlands nieuws.

Nieuwsuur heeft duidelijk het meeste oog voor buitenlands nieuws. Bijna 30% van de uitspraken heeft betrekking op het buitenland. Vaak gaat het hierbij over de situatie in Afghanistan en Pakistan. Daarnaast besteedt *Nieuwsuur* aandacht aan de Europese Unie, aan het wereldwijde misbruik binnen de Katholieke kerk en aan de tussentijdse verkiezingen in de Verenigde Staten.

Figuur 2. Aandeel buitenlands nieuws in de actualiteitenprogramma's

In *Uitgesproken VARA* heeft 25% van alle uitspraken betrekking op het buitenland. Daarmee blijft het iets achter bij *Nieuwsuur*. *Uitgesproken VARA* besteedt aandacht aan Iraq en Al-Qaida, aan kerncentrales in Duitsland, aan de situatie in Zuid-Afrika en aan spanningen tussen Christenen en Moslims in het buitenland. *EénVandaag* besteedt iets meer dan 20% van de berichtgeving aan het buitenland. Naast Afghanistan en de Verenigde Staten, komen bij *EénVandaag* ook Turkije, (op grote schaal kinderarbeid) en België (slepende kabinetsformatie, parachutemoord) in beeld. In *Uitgesproken WNL* heeft 15% van alle uitspraken betrekking op het buitenland. Verreweg de meeste aandacht gaat uit naar de verwickelingen rond Wikileaks oprichter Julian Assange. In *Uitgesproken EO* (positie christenen in andere landen), *Ochtendspits* (economische en werkgelegenheid) en *PowNews* (9/11) krijgt buitenlands nieuws duidelijk de minste aandacht.

→ Politieke debatten in de berichtgeving

Centraal punt in de kritiek op de actualiteitenprogramma's van de publieke omroep is de suggestie dat de publieke omroep als geheel te links zou zijn. Doel van de herschikking van de actualiteitenrubrieken per 1 september 2010 is om een politiek meer evenwichtig geluid te laten klinken. Zeker de nieuwkomers *PowNews* en *WNL* zouden er voor zorgen dat het rechtse geluid in Hilversum vaker en luider zou klinken. Ruim drie maanden is een tamelijk korte periode om de vraag te beantwoorden of de publieke omroep in de nieuwe constellatie een redelijk politiek evenwichtig geluid laat horen. Met die slag om de arm doen we een poging.

In totaal vinden we ruim 3500 uitspraken die gaan over de onderwerpen zoals hierboven genoemd. Dat is bijna 40% van het totale aantal statements. De overige 60% van de uitspraken zijn gericht op personen, zoals steunbetuigingen of kritische kanttekeningen. Wanneer we de uitspraken nader bekijken zien we dat het grootste deel van de besproken thema's gericht zijn op onderwerpen waar iedereen voorstander van is, of juist tegenstander. Werkgelegenheid en economische groei zijn voorbeelden van onderwerpen waar eenieder zich in kan vinden. Criminaliteit en files echter zijn onderwerpen waar iedereen tegenstander van is. De manier waarop deze onderwerpen worden bereikt, of juist bestreden, maakt het onderscheid op deze thema's. Dergelijke standpunten zijn, evenals de overige politieke thema's, onderverdeeld langs vier politieke en maatschappelijke scheidslijnen die op dit moment relevant zijn.

1. **Links versus rechts**

Kern vormen sociaal-economische (verdeling lasten, sociale zekerheid en zorg, ontslagrecht) en financieel-economische kwesties (staatsschuld, begrotingstekort).

2. **Groen versus grijs**

Kern vormen thema's als infrastructuur, natuur en milieu, klimaatprobleem en ruimtelijke ordening. De discussie heeft onder invloed van het postmaterialistisch denken de laatste jaren sterk aan relevantie gewonnen.

3. **Nationaal versus mondiaal**

Kern vormen kwesties als inburgering, immigratie, militaire missies in het buitenland en de Europese Unie. De vraag is of deze onderwerpen vanuit de internationale context dan wel vanuit een nationaal perspectief benaderd worden.

4. **Progressief versus conservatief**

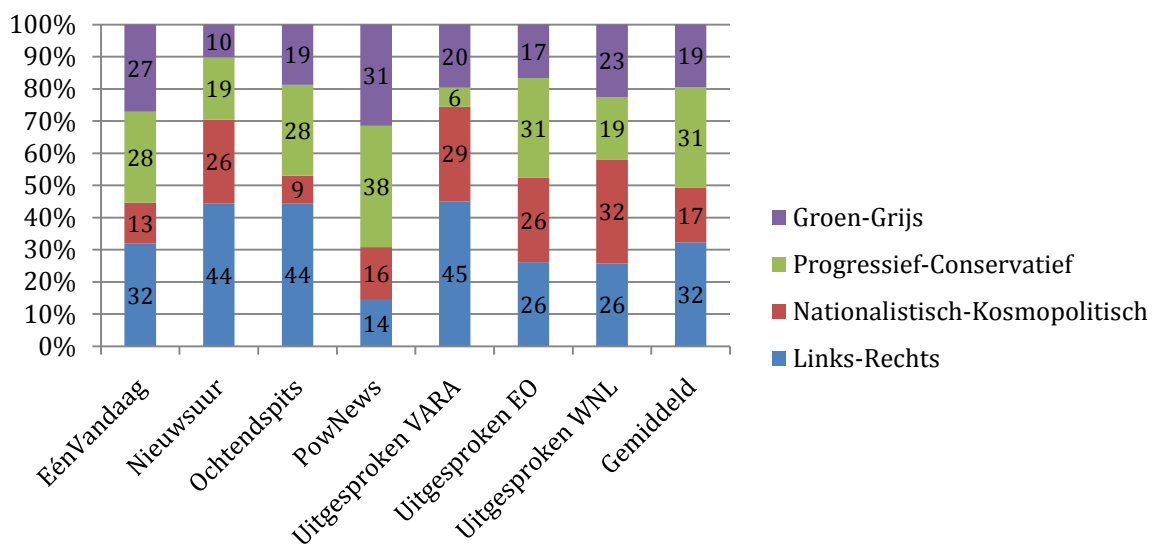
Kern is de tegenstelling tussen het belang van het individu versus het belang van het collectief bij kwesties waarin postmateriële waarden in het geding zijn. Thema's zijn rechten van minderheden (homo's, vrouwen), medisch-ethische vraagstukken (abortus, euthanasie, hulp bij zelfdoding) en privacy versus dreiging van terrorisme.

In figuur 3 geven we weer in welke mate welke scheidslijnen in de verschillende actualiteitenrubrieken aan de orde komen. De klassieke links-rechts scheidslijn is voor vier van de zeven rubrieken de meest bediscussieerde. In *Uitgesproken VARA* (45%), *Nieuwsuur* (44%) en *Ochtendspits* (44%) is links-rechts de duidelijke koploper. De afstand tot nummer twee bedraagt steeds iets meer dan 15%. In *EénVandaag* (32%) is de afstand tot nummer twee aanzienlijk kleiner (6%). Onderwerpen als (aantasting van de) sociale zekerheid en zorg, ontslagrecht en loonmatiging zijn hiervoor verantwoordelijk.

Opvallend is het grote verschil tussen *Ochtendspits* en *Uitgesproken WNL*, beide verzorgd door nieuwkomer WNL. *Ochtendspits* legt de nadruk op links-rechts (44%) en progressief-conservatief (28%), nationaal-mondiaal (9%) speelt nauwelijks een rol. Voor *Uitgesproken WNL* is nationaal-mondiaal (32%) de meest besproken scheidslijn met links-rechts als goede tweede (26%).

Voor de derde nieuwkomer, *PowNews*, zijn progressief-conservatief (38%) en groen-grijs (31%) veruit de belangrijkste scheidslijnen. Nationaal-mondiaal (16%) en links-rechts (14%) worden aanzienlijk minder vaak besproken.

Figuur 3. Verdeling van debatten per actualiteitenrubriek

De onderwerpen die een actualiteitenrubriek behandelt en de debatten die gevoerd worden, geven een indicatie welke onderwerpen en scheidslijnen een redactie het meest relevant acht. Vanuit een oogpunt van pluriformiteit is vooral van belang dat de onderscheiden rubrieken verschillende

accenten leggen. De verschillen tussen de hoogste en laagste score voor de vier scheidslijnen zijn behoorlijk groot. Voor de scheidslijn links-rechts is de hoogste score 45% (*Uitgesproken VARA*), de laagste 14% (*PowNews*). Voor de scheidslijn nationaal-mondiaal is dat 32% (*Uitgesproken WNL*) om 9% (*Ochtendspits*). Voor de scheidslijn progressief is dat 38% (*PowNews*) om 6% (*Uitgesproken VARA*). Voor de scheidslijn groen-grijs komen we uit op 31% (*PowNews*) om 10% (*Nieuwsuur*). Kortom: qua aandacht voor scheidslijnen leggen de rubrieken duidelijke accenten die bijdragen aan een bepaalde kleuring van de rubrieken.

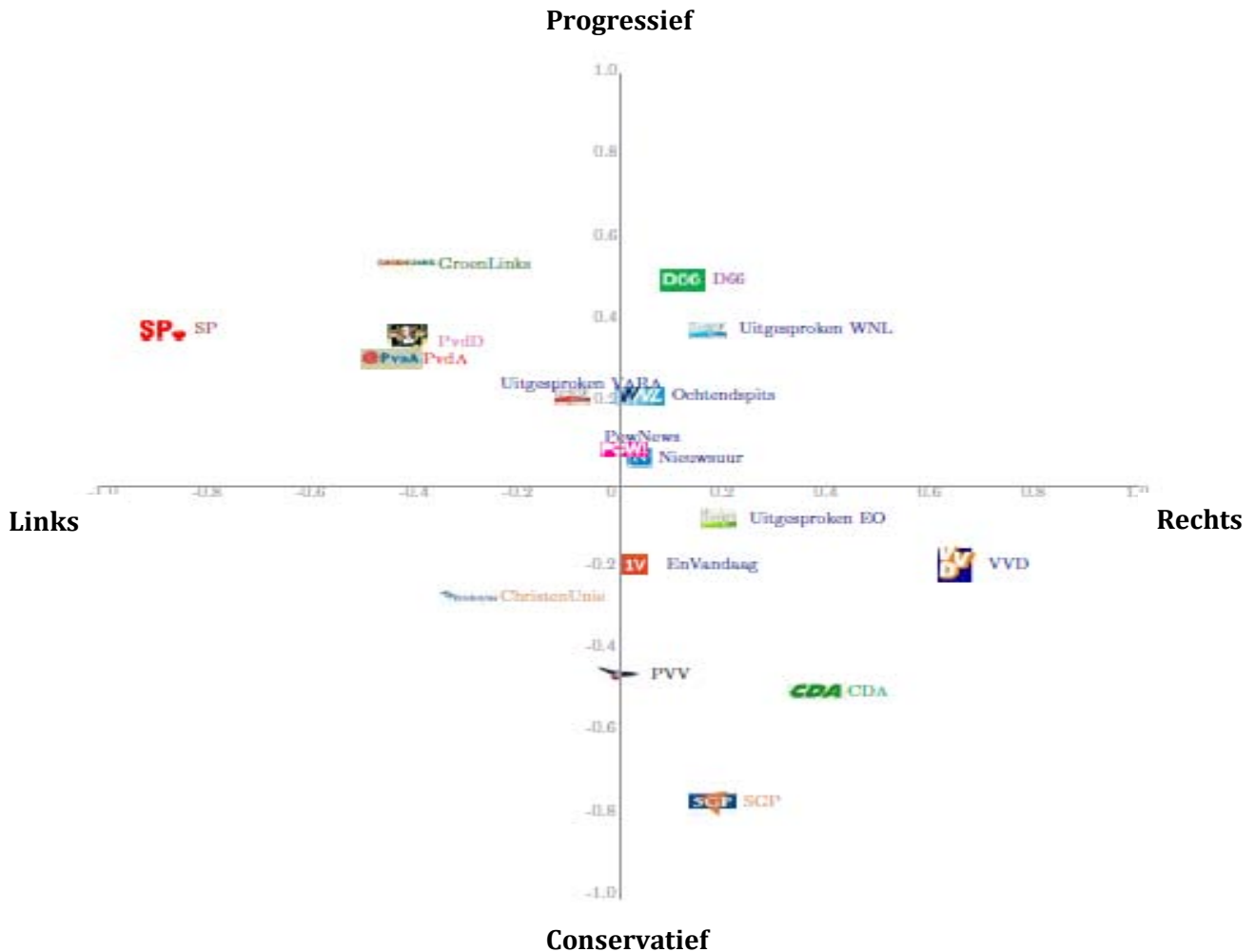
Toch is dit slechts een deel van het verhaal. Er moet ook gekeken worden naar *hoe* die onderwerpen besproken worden. Immers, een 'links' onderwerp als sociale zekerheid kan vanuit een rechtse invalshoek aan de orde gesteld worden (fors bezuinigen op sociale zekerheid is even noodzakelijk als wenselijk). En het omgekeerde kan uiteraard ook : een 'rechts' onderwerp op een linkse manier bespreken (nu het begrotingstekort snel en fors terugdringen is schadelijk voor de economie, kost meer dan het opbrengt). Het is precies de reden waarom alleen een verdeling in links-rechts onderwerpen niets zegt over de kleur van een programma. En alleen een verdeling in links-rechts van de gasten al evenmin. Om die reden kijken we in deze paragraaf ook naar de inhoudelijke standpunten in de verschillende debatten. De vier politieke scheidslijnen hebben we teruggebracht tot twee in de politieke arena gangbare dimensies: links/rechts en progressief/conservatief. De thema's rond de scheidslijn groen versus grijs zijn samengenomen met de thema's rond de scheidslijn links/rechts en de thema's rond de scheidslijn nationaal/mondiaal zijn samengenomen met de thema's rond de scheidslijn progressief/conservatief.⁵

Door alle politieke uitspraken en hun richting te categoriseren op deze twee dimensies, kunnen we de actualiteitenprogramma's plaatsen in een assenstelsel (zie figuur 4). Hierbij staat de horizontale as voor de links/rechts scheidslijn (waarbij -1 staat voor uiterst links en +1 voor uiterst rechts). De verticale as staat voor de scheidslijn progressief versus conservatief (waarbij -1 staat voor uiterst conservatief en +1 voor uiterst progressief).

Op de links-rechts as worden de uiterste posities ingenomen door *Uitgesproken VARA* (- 0.09) ter linkerkant en *Uitgesproken EO* (+ 0.19) en *Uitgesproken WNL*. (+ 0.17) ter rechterzijde. Theoretisch is de bandbreedte 2 (van -1.0 tot + 1.0). Van die bandbreedte zien we slechts een zeer beperkt deel terug in de actualiteitenrubrieken (0.28 van 2.0). Kortom: de flanken zijn niet bezet, men speelt kluitjesvoetbal op de vierkante meter. Plaatsen we - uitgaande van de verkiezingsprogramma's voor 2010 - de meest linkse (SP, -0.88) en de meest rechtse (VVD, + 0.65) partij in het assenstelsel, dan zien we dat in de verkiezingsprogramma's aanzienlijk meer bandbreedte (0.88 + 0.65= 1.53 op een maximum van 2.0) gebruikt wordt dan we in de actualiteitenrubrieken terugzien.

Hetzelfde geldt in mindere mate voor de as progressief-conservatief. De afstand tussen de meest conservatieve partij (SGP, -0.77) en de meest progressieve (GroenLinks, + 0.54) is 1.31 (op een maximum van 2.0). In de actualiteitenrubrieken zien we daar slechts een fractie van terug. *EenVandaag* is het meest conservatief (-.19) gevolgd door *Uitgesproken EO* (-0.08), *Uitgesproken WNL* (+. 038) het meest progressief.

⁵ In de literatuur wordt deze discussie ook vaak aangeduid met de GAL/TAN-dimensie. staat voor Groen, Alternatief en Libertair. TAN staat voor Traditioneel, Autoritair en Nationalistisch. Zie ook www.kieskompas.nl

Figuur 4. Positionering van de actualiteitenprogramma's op politieke dimensies

De politieke profilering van de verschillende actualiteitenprogramma's komt afgaande op de scheidslijnen, nauwelijks uit de verf. Geplaatst op de links-rechts as komen ze alle zeven uit rondom het (veilige) midden. Geplaatst op de progressief-conservatief as zijn de verschillen wat minder klein, maar ook hier geldt: de gebruikte bandbreedte is aanzienlijk minder groot dan de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen aangeven.

→ Agendajournalistiek of een eigen geluid?

De komst van nieuwe omroepen heeft in 'Hilversum' ook sceptische geluiden uitgelokt. De vroegere hoofdredacteur (onder meer) van het NOS-journaal, Haasbroek, betoogt dat "bestuurlijk alles in hokjes is gestopt, maar zo werkt de journalistiek niet meer. Ik voorspel dat de nieuwe omroepen niet nodig waren omdat ze gewoon agendajournalistiek gaan brengen." (*NRC Handelsblad*, 10 september 2010). Met andere woorden: de omroepen zullen vooral dezelfde onderwerpen behandelen in hun actualiteitenprogramma's. Wat valt op basis van de ruim vierhonderd uitzendingen over deze voorspelling te zeggen?

De 426 uitzendingen bestrijken een periode van in totaal 110 dagen. Alleen *Nieuwsuur* zendt zeven dagen per week uit. *EenVandaag* zendt zes keer week uit, *Ochtendspits* en *PowNews* vijf keer per week⁶. *Uitgesproken VARA* en *Uitgesproken EO* verzorgen twee keer per week een uitzending,

⁶ *PowNews* vervalt als Nederland 3 Champions League voetbal uitzendt. Overigens: op de website prijst *PowNews* zichzelf als volgt aan: '*PowNews*. het Nieuws Uur, maar dan in een kwartier. Volledig toegesneden op de NED 3 doelgroep, want die hebben totaal andere interesses dan Carel Kuyl'. Uit dit onderzoek blijkt dat *Nieuwsuur* en *PowNews* wat themakeuze betreft het meest op elkaar lijken.

Uitgesproken WNL een keer per week. Gemiddeld zijn er per dag 4 verschillende actualiteitenprogramma's te vinden op Nederland 1, 2 en 3.

Een actualiteitenprogramma gaat doorgaans over meerdere onderwerpen. De omvang van een onderwerp kan sterk verschillen. Vaak wordt, zeker in *PowNews* en *Nieuwsuur*, ook aan kleine onderwerpen even aandacht besteed. Rekening houdend met de omvang van een onderwerp tellen we een onderwerp mee als afzonderlijk item indien de lengte van het item meer is dan de helft van de lengte van het langste item. Een programma kan dus meerdere items bevatten (over meerdere onderwerpen gaan), maar het zijdelings noemen van een ander onderwerp is niet genoeg om als afzonderlijk item meegenomen te worden. De aldus getelde onderwerpen worden vervolgens ingedeeld naar thema. Op basis van de aldus geregistreerde aandacht voor thema's gaan we vervolgens na of en zo ja in welke mate hetzelfde thema op dezelfde dag in meerdere programmas aan de orde komt (zie tabel 3).

Tabel 3. Overeenkomst in themakeuze in de actualiteitenprogramma's

zelfde thema komt op zelfde dag aan de orde in	Aantal dagen	in percentages
Een programma	24	21.8
Twee programma's	48	43.6
Drie programma's	17	15.5
Vier programma's	7	6.4
Totaal aantal dagen	110	.100.0

Uitgaande van negen thema's zien we dat op 24 van de 110 dagen geen enkel thema in meer dan een programma aan de orde gesteld is. Op 48 van de 110 dagen, is hetzelfde thema in twee programma's besproken. Op 17 van de 110 dagen komt hetzelfde thema in drie programma's aan de orde. Op 7 van de 110 dagen komt hetzelfde thema in 4 programma's aan de orde. Op die dagen besteden alle uitzendende actualiteitenrubrieken (een deel van hun) tijd aan hetzelfde thema. In concreto gaat het om de volgende data en onderwerpen.

7 september 2010	Kabinetsformatie
11 september 2010	Herdenking en toespraak Wilders in NY
16 september 2010	Misbruik in de Katholieke kerk
7 oktober 2010	Kabinetsformatie
14 oktober 2010	Beëdiging kabinet Rutte
1 november 2010	Overlijden van Harry Mulisch
11 november 2010	PVV Kamerlid Lucassen in opspraak

Zeker als de onderwerpen in de diverse uitzendingen worden samengevoegd tot negen thema's valt te verwachten dat er een zekere overlap tussen de uitzendingen gevonden wordt. Rekening houdend met de toevalsfactorⁱⁱ, is de conclusie dat de overlap groter is dan op grond van het toeval te verwachten is. Blijkbaar schatten journalisten van uiteenlopende nieuwsorganisaties de nieuwswaarde van bepaalde gebeurtenissen eenstemmig zo hoog in dat ze er allemaal (prominent) aandacht aan besteden. Dat nieuws is kennelijk onontkoombaar. Of in Haasbroeks' woorden: er is sprake van agendajournalistiek.

→ Bronnen in het nieuws

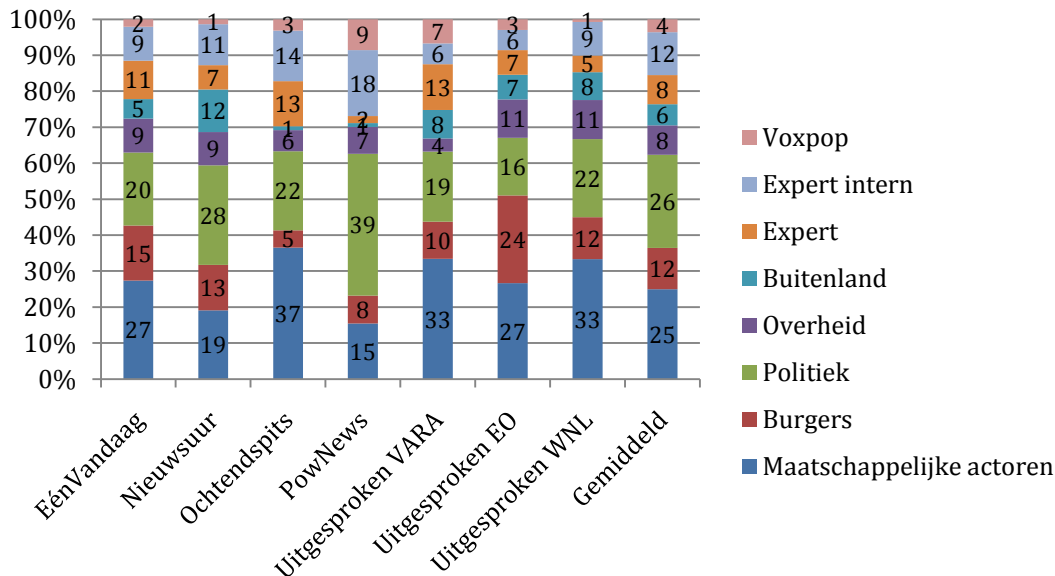
Naast de onderwerpen die worden behandeld en de debatten die gevoerd worden kunnen actualiteitenrubrieken verschillen in de keuze van de gasten die zij in de studio uitnodigen dan wel in reportages aan woord laten. Sommige redacties kiezen een politicus met een uitgesproken partijpolitiek profiel als vaste commentator van het politiek gebeuren of laten (vrijwel) dagelijks parlementaire redacteuren van dezelfde krant aanschuiven. Dergelijke keuzes bepalen mede de politieke kleur van een rubriek.

In deze paragraaf gaan we na welke actoren als bron van nieuws in de actualiteitenrubrieken fungeren. We onderscheiden acht categorieën actoren die als bron in het tv-nieuws kunnen voorkomen.

- Maatschappelijke actoren (vertegenwoordigers van belangorganisaties);
- Burgers, als direct belanghebbende betrokken bij het te bespreken onderwerp;
- Politici (landelijk, provinciaal, lokaal);
- Overheid (vertegenwoordigers van overheids- of semi-overheidsinstellingen);
- Buitenlandse actoren;
- Externe deskundigen (niet aan een rubriek verbonden deskundigen uit wetenschap of journalistiek);
- Interne deskundigen (aan een rubriek verbonden (Ferry Mingelen/ *Nieuwsuur*) of gelieerde journalisten (redacteuren van *De Telegraaf* bij *Ochtendspits*));
- Voxpop (burgers niet als direct belanghebbende betrokken bij het te bespreken onderwerp, straatinterviews).

Alle rubrieken samen genomen zijn politieke (26%) en maatschappelijke bronnen (25%) goed voor iets meer dan de helft van alle aan het woord komende bronnen. De rubrieken verschillen overigens duidelijk in de keuze: maatschappelijke actoren staan op nummer een bij *Ochtendspits* (37%), *Uitgesproken VARA* (33%), *Uitgesproken WNL* (33%), *EenVandaag* (27%) en *Uitgesproken EO* (27%). Bij *Nieuwsuur* (19%) en bij *PowNews* (15%) staan de maatschappelijke actoren op plaats twee. Deze rubrieken maken meer gebruik van politieke actoren: *PowNews* (39%) en *Nieuwsuur* (28%). Bij de overige rubrieken ligt het aandeel van de politieke actoren tussen 16% (*Uitgesproken EO*) en 22% (*Ochtendspits* en *Uitgesproken WNL*).

Figuur 5. Verdeling van gecategoriseerde actoren per programma

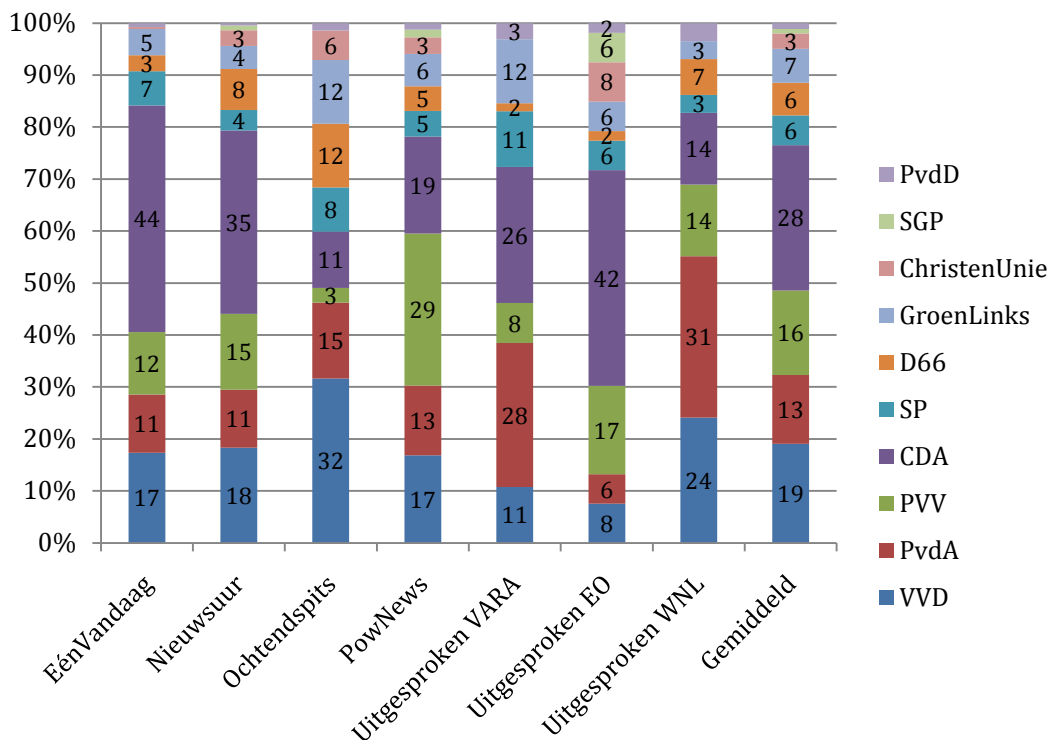

Burgers (direct betrokken bij het te bespreken onderwerp) komen bij *Uitgesproken EO* het meest aan het woord (24%), bij de overige programma's varieert het van 5% (*Ochtendspits*) tot 15% (*EenVandaag*). *Ochtendspits* maakt opvallend vaak gebruik van deskundigen (intern en extern). Het relatief hoge aandeel van interne deskundigen is terug te voeren op de frequente medewerking aan het programma van enkele parlementaire redacteuren van *De Telegraaf*. Op het terrein van 'economie en werkgelegenheid' zijn het externe deskundigen die voor de duiding zorgen. Bij *PowNews* komen externe deskundigen er nauwelijks aan te pas, interne des te meer. Rutger Castricum neemt regelmatig de rol van toelichter en/of commentator op zich bij een door hem zelf gemaakt item. Dit programma kent ook het hoogste aandeel Voxpop (9%). Alleen *Uitgesproken VARA* (7%) komt in de buurt.

→ Politieke bronnen uitgesplitst naar partij

Politici zijn een belangrijke bron van informatie voor de actualiteitenrubrieken. Uit een oogpunt van politieke pluriformiteit is de verdeling over de diverse politieke partijen niet zonder belang. Ook al kan uit deze verdeling - het zij herhaald - niet zonder meer een politieke voorkeur afgeleid worden. Daarvoor is de periode te kort en speelt bovendien het aanbod van politiek nieuws in deze periode een te grote rol. De formatie van een nieuw kabinet beheerste het politiek nieuws. Die formatie stevende af op een nog niet eerder vertoonde uitkomst: een minderheidskabinet bestaande uit een winnaar en de grootste verliezer van de verkiezingen met gedoogsteun van de grootste winnaar. Die te verwachten uitkomst zorgde voor grote verdeeldheid in het CDA uitmondend in een congres met rond de 5000 deelnemers en ruim een miljoen burgers die het verloop van het congres geheel of gedeeltelijk via televisie volgden. De neerslag is terug te vinden in figuur 6: veruit de meeste politiek bronnen zijn van CDA-huize.

Figuur 6. Politici aan het woord uitgesplitst naar politieke partij

Dat geldt overigens niet voor alle programma's afzonderlijk. Bij geen van de drie nieuwkomers eindigt het CDA op plaats een: bij *PowNews* (19%, rangorde 2), *Uitgesproken WNL* (14%, rangorde gedeeld 3/4) en *Ochtendspits* (11%, rangorde 3) blijft het CDA ruim onder de score bij de overige actualiteiten rubrieken. *EenVandaag* (44%) en *Uitgesproken EO* (42%) laten CDA-bronnen het meest aan het woord.

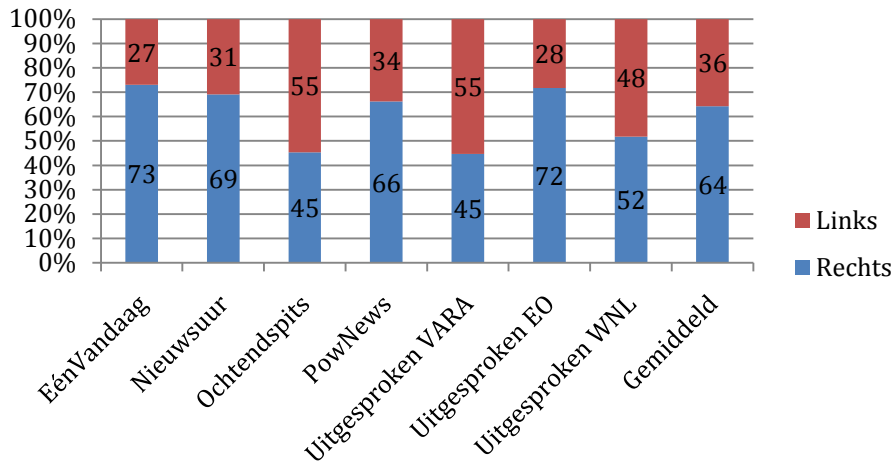
De VVD komt relatief het meest aan het woord in *Ochtendspits* (32%, rangorde 1), het minst in *Uitgesproken EO* (8%, rangorde gedeeld met ChristenUnie 3/4).

De PVV komt relatief het meest aan het woord in *PowNews* (29%, rangorde 1). Dat is te danken aan de onthullingen van *PowNews* over het gedrag van nieuwe PVV-Kamerleden dat door die partij doorgaans in niet mis te verstane bewoordingen wordt afgekeurd.

De PvdA komt relatief het meest aan het woord in *Uitgesproken WNL* (31%, rangorde 1) en in *Uitgesproken VARA* (28%, rangorde 1).

Bij WNL en *Ochtendspits* valt op dat rond de 50% van de bronnen afkomstig is uit VVD of PvdA. Partijpolitiek gezien de belichaming van de klassieke links-rechts scheidslijn. Zij besteden vooral aandacht aan de twee grootste partijen die ook de belangrijkste partijen zijn in de klassieke sociaaleconomische links/rechts strijd: VVD en PvdA. Verdelen we de politici in 'links' en 'rechts' dan is meteen duidelijk dat politici uit het rechtse kamp in de periode 6 september -24 december 2010 aanzienlijk vaker aan het woord geweest zijn in de actualiteitenrubrieken dan politici uit het linkse kamp (zie figuur 7). In twee van de zeven programma's komen meer linkse dan rechtse politici aan het woord: *Ochtendspits* en *Uitgesproken VARA*. *Uitgesproken WNL* is qua politieke sprekerverdeling gemeten het minst onevenwichtig.

Figuur 7. Politici aan het woord in de items verdeeld over links en rechts

*Links: PvdA, SP, D66, GroenLinks, ChristenUnie, PvdD. Rechts: VVD, PVV, CDA, SGP.

→ Vorm van het nieuws

Tot nu toe valt op dat de actualiteitenrubrieken in themakeuze, politieke oriëntatie en gebruik van bronnen meer overeenkomsten dan verschillen laten zien. Voor zover van profilering gesproken kan worden, is die te vinden in accentverschillen tussen de uiteenlopende versies van het programma *Uitgesproken*. Met de kanttekening dat de suggestie die in de titel van het programma besloten ligt, voorsnog niet of nauwelijks waargemaakt wordt. Maar de profilering van actualiteitenrubrieken hoeft niet alleen gezocht te worden in themakeuze, politieke oriëntatie en gebruik van bronnen. Actualiteitenrubrieken kunnen de profilering ook zoeken in de vorm waarin het (politieke) nieuws gebracht wordt. In dit onderzoek laten wij allerlei aspecten van vormgeving van het beeld (decor waarin het nieuws gepresenteerd wordt, (aantal) presentatoren, kleding van de presentatoren enz.) buiten beschouwing. Daarmee is niet gezegd dat dergelijke kenmerken per definitie onbelangrijk zijn, maar uit een oogpunt van (politieke) pluriformiteit zijn ze niet essentieel. We onderscheiden vijf vormen van berichtgeving, ook wel frames genoemd.

- **Agendasetting**

Het frame bestaat uit zinnen die uitsluitend betrekking op een (politiek) issue. Voorbeelden zijn 'DNA-douche weet overvallen met 60 procent te verminderen'⁷, 'Harder straffen helpt niet'. In dergelijke zinnen komen geen politieke actoren voor, maar ze vestigen wel de aandacht op een op een politiek issue (in dit geval criminaliteit en veiligheid).

- **Positionering**

Het frame bestaat uit zinnen waarin een persoon of organisatie een opvatting over een (politiek) issue kenbaar maakt. In een zin als 'In Duitsland demonstreerden tienduizenden mensen tegen kerncentrales die langer open blijven'⁸ zijn het demonstranten die hun opvatting

⁷ *Ochtendspits* 6 oktober 2010

⁸ *Uitgesproken VARA* 20 september 2010

over kernenergie uitdragen. In ‘Wilders eist zwaardere straffen’ maakt een fractievoorzitter duidelijk waar hij ten opzichte van een politiek issue staat.

- **Succes en falen**

Het frame bestaat uit zinnen waarin een persoon of organisatie succes dan wel falen wordt toegedicht. ‘CDA zakt weg in peilingen’, ‘Overheid faalt bij bestrijden brand Moerdijk’ zijn voorbeelden.

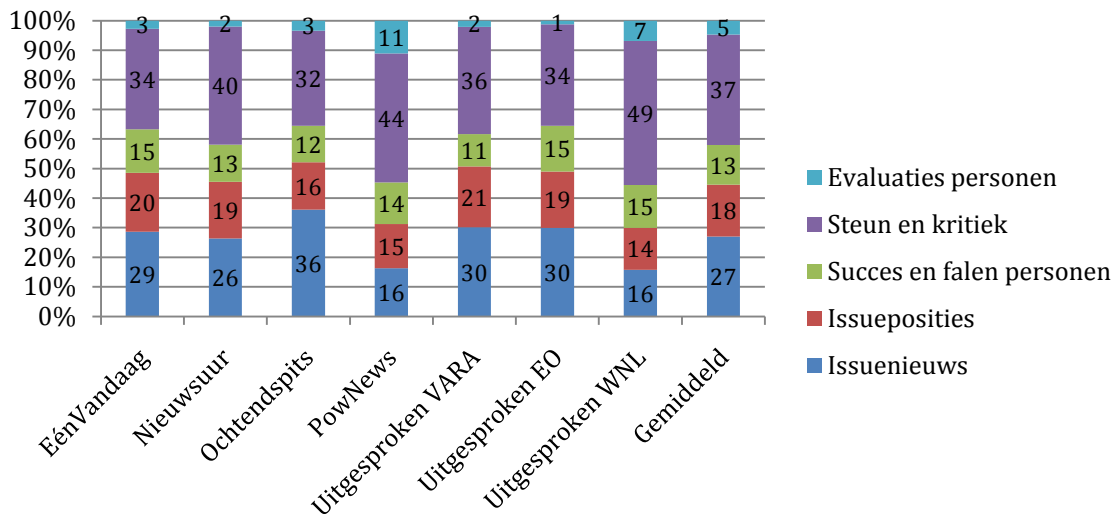
- **Steun en kritiek**

Het frame bestaat uit zinnen waarin twee actoren in relatie tot elkaar staan (steun of kritiek) zonder dat sprake is van een issue. ‘Rutte noemt kritiek Wilders belachelijk’, ‘Veerman beschuldigt Verhagen van machtsspelletjes’ zijn voorbeelden van dergelijke zinnen.

- **Evaluatie**

Het frame bestaat uit zinnen waarin de presentator een opvatting kenbaar maakt over personen, organisaties of issues. ‘Kraken is diefstal’⁹, (opvatting een issue), ‘Het is bij de PvdA een goed gebruik uitgerangeerde politici te belonen met een internationaal luizenbaantje’¹⁰ (opvatting over een organisatie).

Figuur 8. Frameverdeling per actualiteitenrubriek in procenten

Over het geheel genomen maken de actualiteitenrubrieken het meest gebruik van het frame ‘steun en kritiek’ (37%) en het minst van het frame ‘evaluatie’ (5%). De uitersten zijn *Uitgesproken WNL* en *Ochtendspits*. *Uitgesproken WNL* (49%) brengt bijna de helft van het politieke nieuws in termen van ‘steun en kritiek’, *Ochtendspits* (32%) een derde. Alle rubrieken samen genomen heeft 45% van het politieke nieuws betrekking op politieke issues, al dan niet in relatie met een politieke actor. *Uitgesproken WNL* (30%) en *PowNews* (31%) hanteren dit frame duidelijk het minst, bij de overige rubrieken loopt het uiteen van 45% (*Nieuwsuur*) tot 52% (*Ochtendspits*). Het frame ‘succes en falen’ wordt in alle rubrieken ongeveer even vaak gehanteerd (tussen de 11 en 15%). Het frame ‘evaluatie’ wordt het meest frequent gebruikt door *PowNews*(11%) en *Uitgesproken WNL* (7%), bij de overige rubrieken varieert het van 1% (*Uitgesproken EO*) tot 3% (*Ochtendspits*).

Tabel 4. Evaluatieve uitingen PowNews per partij, aantal en richting

Partij	Aantal	Richting
CDA	7	-,71
PvdA	8	-,25
SP	2	1,00
VVD	2	-1,00
PVV	25	-,82
GroenLinks	7	-,71
PvdD	1	-1,00
Totaal	52	-,67

⁹ PowNews 1 oktober 2010

¹⁰ PowNews 30 september 2010

In *PowNews* wordt vooral ten aanzien van de PVV het frame ‘evaluatie’ gebruikt. Bijna de helft van de evaluerende uitspraken over politieke actoren heeft betrekking op de PVV, de richting is uitgesproken negatief (N=25, -0.82). Voor de overige partijen is de richting weliswaar ook - met uitzondering van de SP - negatief, maar het aantal uitspraken is zo gering dat daar niet veel waarde aan gehecht kan worden. Het relatief hoge aantal negatieve evaluaties voor de PVV is terug te voeren op de onthulling van *PowNews* dat het Kamerlid Lucassen zich in het verleden schuldig had gemaakt aan gedrag dat door de PVV altijd in scherpe bewoordingen werd en wordt veroordeeld.

→ Samenvatting en discussie

Uit bovenstaande analyses kunnen we een beeld geven van de overeenkomsten en verschillen tussen de nieuws- en actualiteitenrubrieken op de Nederlandse televisie. Zo zien we wat betreft themakeuze dat - conform de eerder geformuleerde verwachting - *Uitgesproken EO* de meest onderscheidende keuzes maakt, gevolgd door *Uitgesproken WNL* en *PowNews*. *Ochtendspits* en *Uitgesproken VARA* zijn minder uitgesproken in hun keuze dan verwacht. *Nieuwsuur* en *EenVandaag* zijn conform de verwachting het minst onderscheidend in de keuze van de thema's.

Plaatsen we de actualiteitenrubrieken op basis van uitspraken van de presentatoren/journalisten in het assenstelsel links-rechts en progressief-conservatief, dan ontkomen we niet aan de conclusie dat er een sterke trek naar het midden is. Dat geldt voor de as links-rechts nog sterker dan voor de as progressief-conservatief. Op de links-rechts as is de meest linkse positie voor *Uitgesproken VARA* (-.09 (iets links van het midden)), de meest rechtse voor *Uitgesproken EO* (+ 0.19, iets rechts van het midden). Op de progressief-conservatief as is de meest conservatieve positie voor *Uitgesproken EO* (-.08, zeer licht conservatief), de meest progressieve voor *Uitgesproken WNL* (+ 0.38).

Het gebruik van bronnen door de afzonderlijke rubrieken komt in grote lijnen overeen met het gebruik als we alle rubrieken samen nemen. *PowNews* wijkt het sterkst af van het geheel met als opvallendste verschil het gebruik van politieke bronnen. *Ochtendspits*, *Uitgesproken VARA* en *Uitgesproken EO* ontlopen elkaar nauwelijks. *Ochtendspits* en *Uitgesproken VARA* maken relatief veel gebruik van maatschappelijke bronnen, *Uitgesproken EO* van burgers.

Wat de politieke oriëntatie van de bronnen betreft zien we tot op heden dat de actualiteitenprogramma's de macht volgen. Voor het aantreden van het eerste kabinet Rutte was er veel aandacht voor de perikelen binnen het CDA, sinds de partij met de VVD een minderheidsregering vormt, gedoogd door de PVV zien we dat de bronnen in het nieuws vooral uit rechtse hoek komen. Alleen in *Uitgesproken VARA* en *Uitgesproken WNL* vinden we meer linkse dan rechtse bronnen terug in het nieuws.

Waar de programma's inhoudelijk vooral overeenkomsten vertonen, zien we verschillen als we kijken naar de vorm waarin het nieuws wordt gebracht in de rubrieken, zij het dat deze verschillen ook niet groot zijn. Het meest opvallende verschil is vooral te vinden in *PowNews*. Daar zijn de journalisten sterk gericht op nieuws rond een conflict en oordelen er zelf ook lustig op los in vergelijking met de andere programma's.

Van een duidelijke agendajournalistiek is in de eerste 4 maanden actualiteitenprogramma's geen sprake. Wel vinden we dit terug op momenten van grote gebeurtenissen, zoals de vorming van het nieuwe kabinet, of grote, nieuwswaardige schandalen of misdrijven. Tijdens dergelijke dagen zien we grote overlap in de berichtgeving tussen de actualiteitenprogramma's.

Dit onderzoek beslaat ruim drie maanden uitzendingen waarin de gebeurtenissen in Den Haag een belangrijke stempel drukten op de inhoudelijke aspecten van het nieuws. Daarnaast hebben we ons moeten beperken tot de introductieteksten van de programma's om de politieke standpunten van de betrokkenen en de toon van het nieuws daarbij te kunnen onderzoeken. Een uitbreiding van het onderzoek naar de hele uitzendingen en over een langere periode kan een completer beeld geven van

de politieke oriëntatie van de diverse programma's. Dit geldt ook voor een nader onderzoek waar het gaat om agendajournalistiek. Een inhoudelijke analyse van de programma's die eenzelfde onderwerp behandelen kan aantonen in hoeverre er sprake is van verschillende invalshoeken. Een langere onderzoeksperiode is hiervoor noodzakelijk.

Deze beperkingen ten spijt kunnen we op basis van dit onderzoek wel stellen dat er zeker geen sprake is van een linkse- of rechtse kerk in Hilversum. Veeleer is er sprake van een trek naar het midden. De programma's die het rechtse geluid zouden laten doorklinken in Hilversum zijn niet uit de verf gekomen. Ook zij bevinden zich voorlopig rondom het (veilige) midden. De *Uitgesproken* programma's vertonen enige profilering, wat kan neigen naar externe pluriformiteit, maar duidelijk is deze niet. Een externe pluriformiteit kunnen we daarom niet traceren. Bij de algemene actualiteitenrubrieken zien we eerder een grote mate van interne pluriformiteit waar het gaat om de keuzes voor de onderwerpen en bronnen van het nieuws. Kortom, in alle programma's komt een uitgebreide mix aan onderwerpen en standpunten naar voren, maar deze mix is wel overal ongeveer hetzelfde.

Is hiermee de nieuwe wind door Hilversum mislukt? En in hoeverre is het eigenlijk wenselijk om een journalistiek landschap na te streven waarin alle – extreme – politieke stromingen vertegenwoordigd worden door een eigen programma op televisie? Als deze vraag niet per se bevestigend beantwoord wordt, kan direct de vervolgvraag worden gesteld in hoeverre we op een groot aantal actualiteitenprogramma's zitten te wachten die allen een sterke mate van interne pluriformiteit vertonen. Dit onderzoek geeft een aanzet tot deze discussie. Meer onderzoek naar de specifiekere, inhoudelijke verschillen, ook ten tijden van overeenstemming van de agenda's van de diverse programma's kan meer informatie verschaffen voor deze discussie over de wenselijkheid van een groot aantal actualiteitenprogramma's op de Nederlandse televisie.

ⁱ Om de overeenkomsten tussen de programmeringen te berekenen gebruiken we de cosinusafstand. Bij deze afstand worden de programmeringen beschouwd als vectoren waarin elk van de thema's een dimensie is. Vervolgens kijken we naar de cosinus van de hoek tussen de gemiddelde programmering en elk van de programma's. Deze cosinus is 1 als de hoek nul is (de verdelingen van aandacht over de thema's zijn exact identiek) en 0 als de twee vectoren loodrecht staan (de programmering is volstrekt anders). Een eigenschap van deze maat is dat de lengte van de vectoren (de totale hoeveelheid aandacht voor de thema's tezamen) niet mee wordt genomen: het gaat om de verdeling van de aandacht over de thema's.

ⁱⁱ Nu is het logisch dat meerdere programma's soms toevallig over hetzelfde onderwerp gaan. Immers, onze indeling telt maar 9 onderwerpen, en sommige onderwerpen komen vaker voor dan anderen. De vraag is dus hoe groot de kans is dat bovenstaande verdeling door toeval kan zijn ontstaan gegeven de aandachtsverdeling over onderwerpen in de bekeken programma's en het aantal onderwerpen per programma. Om deze vraag te beantwoorden is een simulatie uitgevoerd. In deze simulatie zijn 100,000 keer de dagen uit de onderzoeksperiode doorlopen en is voor elk programma dat die dag uitzendt een willekeurig onderwerp bepaald met dezelfde verdeling als in de observaties. Vervolgens is geturfd hoe vaak in die willekeurige onderwerpen er overlap zat. Het blijkt dat van de 100,000 simulaties slechts in 66 gevallen er 24 of minder dagen waren zonder overlap (of andersom, dat er maar 66 gevallen waren waarin 85 dagen een overlap vertoonden). Hieruit kunnen we concluderen dat de overlap tussen de thema's in de verschillende actualiteitenprogramma's niet gebaseerd is op toeval.